

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

V prípade zmien technológie možno očakávať priaznivejší vývoj (v podmienkach poklesu svetovej ceny) aj v podniku 1.

Záver

Existencia komparatívnych výhod, pri hodnotení ktorých možno úspešne využiť aj maticu analýzy politiky, nie je postačujúca pre konkurencieschopnosť produkcie. Konkurencieschopnosť je relatívna a komparatívne alebo konkurenčné výhody sú jej kvantitatívnu stránkou. Výsledok hodnotenia konkurencieschopnosti platí často len z krátkodobého alebo strednodobého hľadiska. Z dlhodobého hľadiska sa táto výhoda (ak je identifikovaná) môže stratit. Z krátkodobého a strednodobého hľadiska môžu konkurencieschopnosť podporovať vlastnícke vzťahy k pôde, nájomná práca, alebo spôsoby financovania kapitálu. Pre udržanie konkurencieschopnosti z dlhodobého hľadiska sú potrebné štrukturálne zmeny.

Súhrn

Komparatívne výhody pestovania repky olejnej vo vybraných polnohospodárskych podnikoch hospodáriacich v rozdielnych výrobných podmienkach sa kvantifikovali využitím matic analýzy politiky (PAM). Z matice boli odvodené identifikátory relativných komparatívnych výhod DRC, CC, NEB, IVA. Statickosť metódy a údaje disponibilné za r. 1997 sa kompenzovali komparatívnou statikou. Vo variantoch výpočtov sa sledoval vplyv poklesu svetovej ceny, odbúranie dotácií a vplyv výmenného kurzu. V podniku 1 za týchto podmienok dochádza k strate komparatívnych výhod pestovania repky olejnej.

Klúčové slová: matica analýzy politiky, indikátory komparatívnych výhod, repka olejná, podniková úroveň

Literatúra

- Agricultural price policy: Government and the Market. Rome : FAO of UN, 1992, s. 133-169.
 BARTOVÁ, L. 1998. Matica analýzy politiky - komoditná štúdia. Vedecká konferencia. In: Agrárni perspektivy. Sborník prací z věd. konf. Praha : ČZU, 1998, s. 689-692.
 BARTOVÁ, L. 1999. Kvantitatívne hodnotenie dopadov nástrojov politik v agropotravinárskej sektore (efekty ochrany, podpory a konkurencieschopnosti) : Habilitačná práca. Nitra, 1999. 110 s.
 MONKE, E. A. - PEARSON, S. R. 1995. The policy analysis matrix for agricultural development. Ithaca : Cornell University Press, 1995. 279 s. ISBN 0-7014-9551-2
 Správa o polnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike. Bratislava : MP SR, január 1999.
 PEARSON, S. R. - AVILLEZ, F. - BENTLEY - FINAN, T. J. - FOX, J. - JOSLING, R. - LANGWORTHY M. - MONKE, E.. - TANGERMAN, S. 1987. Portuguese agriculture in transition. Ithaca; London : Cornell University Press, 1987. 283 s. ISBN 0-8014-1954-9
 TSIKOK, I. 1990. Agricultural price policy. Ithaca : Cornell University Press, 1990. 305 s. ISBN 0-80149596-2
 TWEETEN, L.G. 1992. Agricultural trade. Principles and policies. London : Boulder; Westview Press., 1992. 318 s.

Kontaktná adresa:

Ing. Lubica Bartová, CSc.

Katedra štatistiky a operačného výskumu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská polnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel.: 421-87-419983; e-mail: bartova@uniag.sk

Acta oeconomica et informatica 1

Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2000, s. 13-16

ANALÝZA VÝVOJOVÝCH TENDENCIÍ PRODUKČNÝCH A EKONOMICKÝCH PARAMETROV VERTIKÁLY CUKROVÁ REPA - CUKOR V SR DEVELOPMENT TREND ANALYSIS OF PRODUCTION AND ECONOMIC PARAMETERS OF SUGAR BEET-SUGAR VERTICAL IN SLOVAKIA

Ján TÖRÖK

Slovenská polnohospodárska univerzita v Nitre

After deep crisis there has been a favourable development in the chain of sugar beet - sugar in the Slovak Republic since 1995, as it also follows from the analysis of development trends, the production and economic parameters and an increasing self-sufficiency in sugar. In Slovakia, a new situation is being developed and a greater stress must be laid on the qualitative production parameters, which requires a decrease in sown areas (approximately to 35 ths. ha) and an increase in hectare yields (43-45 tons per hectare), with a sugar content of 15.5 to 16.0 %. The tariff protection of the domestic market as well as production of competitive sugar for the internal market and part export will be fundamental requirements. Our possibilities and the results obtained need to be harmonized with the EUTs requirements, which could significantly contribute to the stabilization of all Slovak agriculture.

Key words: analysis, vertical, export, stabilization, transformation

Transformačný proces v polnohospodárstve výrazne zasiahol aj celú vertikálu cukrová repa - cukor. Výroba suroviny, ako aj finálneho produktu, sa ocitla v náročných ekonomických podmien-

kach, ktoré sa vyznačujú predovšetkým výrazným rastom cien vstupov a pomalším rastom tržieb pravovýrobcov i spracovateľov. Okrem toho aj nová dotačná politika, liberalizácia cien, ako aj

ostatné vonkajšie podmienky vytvárajú silný ekonomický tlak na racionalizáciu a zefektívňovanie celého výrobného procesu. Všetky uvedené vplyvy nútia pravovýrobcov i spracovateľov k výrobe konkurencieschopných výrobkov pre domácu spotrebu i na export.

Materiál a metódy

Cieľom je poukázať na niektoré vývojové tendencie produkčných a ekonomických parametrov vertikály cukrovej repy - cukor. Podklady sa získali prieskumom a štúdiom problematiky vo výrobenos- podárskej pravovýrobe, v spracovateľských podnikoch, ako aj číselnej faktografie zo štatistických výkazov.

Na základe zhromaždeného materiálu a informácií sa uskutočnila číselná grafická analýza vývojových tendencií vybraných výrobných i ekonomických ukazovateľov v podmienkach SR. Pri spracovaní údajov sa použili metódy analýzy, syntézy, komparačie a matematicko-štatistické metódy analýzy vývoja časových radov.

Výsledky a diskusia

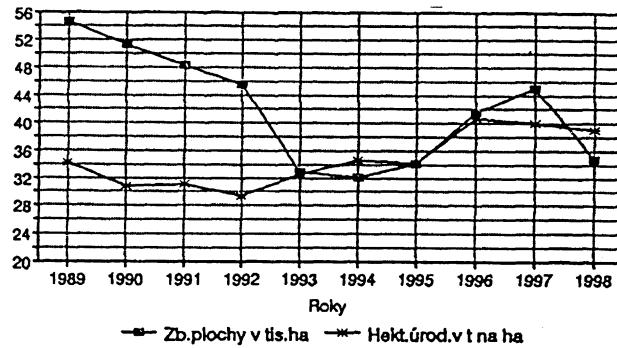
V procese transformácie poľnohospodárstva, t.j. od roku 1989, nastali v produkcií cukrovej repy i cukru výrazné zmeny. Došlo k trvalému vzrastu cien vstupov, čím sa prudko zvýšili náklady na jednotku plochy i produkcie. Pravovýrobca na tieto zmeny reagoval znižovaním osevných plôch cukrovej repy. Ako ukazuje graf 1, od roku 1989 do roku 1994 poklesli zberové plochy o viac než 20 tis. hektárov pri stagnácii hektárových úrod bulieiev ($34,0-34,6 \text{ t.ha}^{-1}$) i cukru ($3,4-3,8 \text{ t.ha}^{-1}$). Výrazné zniženie zberových plôch sprevádzala aj celkove nízka produkcia cukrovej repy a cukru (graf 2,3), okrem rokov 1996-7, keď boli príaznivé klimatické podmienky. Tieto nepriaznivé výsledky vo výrobe začali väzne znižovať aj našu sebestačnosť v cukre. Kritickým bol rok 1994, keď naše potreby boli pokryté z vlastnej produkcie iba niečo nad 50% (graf 4).

Základným kvalitatívnym kritériom je cukornatosť cukrovej repy. Ako uvádzajú graf 5, dosahovaná cukornatosť, a tým aj produkcia cukru z jednotky plochy stagnujú na nízkej úrovni. Zaostávame ďaleko za vyspelými repárskymi štátmi.

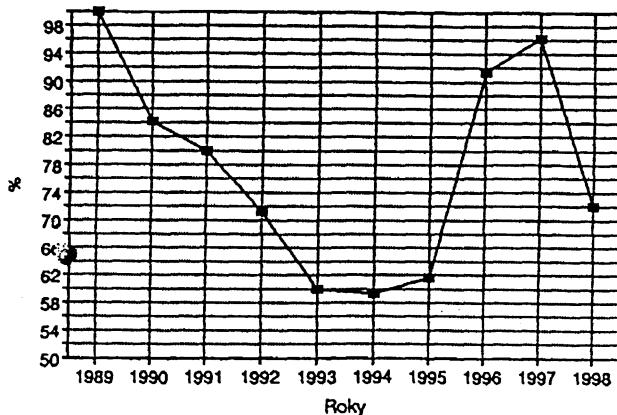
Liberalizácia cien od roku 1991 umožnila tvorbu ceny cukrovej repy dohodou dodávateľa s odberateľom. Tento nový systém tvorby nákupnej ceny vzhľadom na potrebu suroviny spôsobil medziročne kolísavý vývoj cien suroviny na výrobu cukru s ovplyvnením ziskovosti alebo stratovosti pravovýrobcov a spracovateľov cukrovej repy. Trend vývoja nákupnej ceny cukrovej repy ukazuje graf 6. Indexy vývoja cien výrobkovej vertikály obsahujú graf 7, z ktorého vyplýva skutočnosť, že s výnimkou roku 1991 najmenšie medziročné výkyvy cien boli v pravovýrobe a neúnosné zvyšovanie ceny finálneho produktu - cukru využívali obchodníci. Realizáciu tohto postupu im umožňoval nedostatok cukru na trhu najmä v rokoch 1994-96. Takyto vývoj znižoval aj spotrebú cukru na 1 obyvateľa, ako to dokumentuje graf 8.

Nepriaznivé výsledky vo výrobe a v sebestačnosti s cukrom sa prejavili aj v ekonomike, ako to vyjadruje aj graf 9. Väčšina rokov v transformačnom období sa vyznačuje zápornou rentabilitou, resp. stratovosťou výroby cukrovej repy.

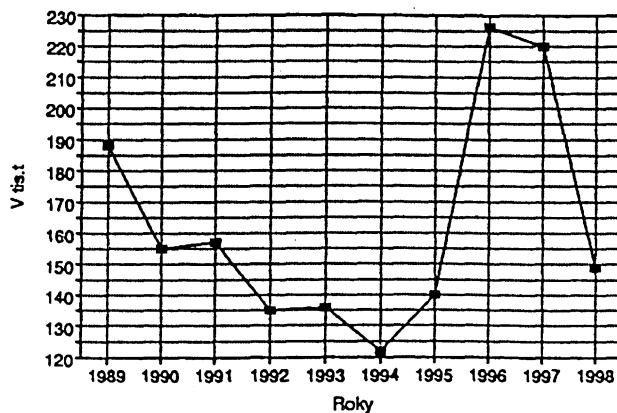
Graf 1 Zberové plochy a hektárové úrody cukrovej repy v SR v rokoch 1989-1998
Graph 1 Harvested areas and hectare yields of sugar beet in Slovakia in 1989-1998
(1) harvested areas, (2) yield, t/ha

Graf 2 Celková produkcia cukrovej repy v rokoch 1989-1998
Graph 2 Total sugar beet production in 1989-1998
(1) %, (2) years

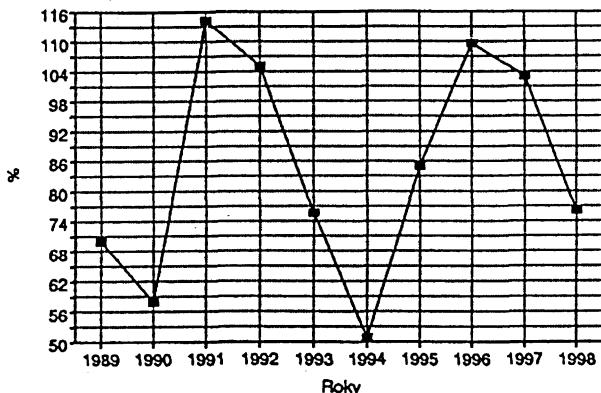

Graf 3 Výroba cukru spolu v rokoch 1989-1998
Graph 3 Total sugar beet production in 1989-1998
(1) in thousands of hectares, (2) years

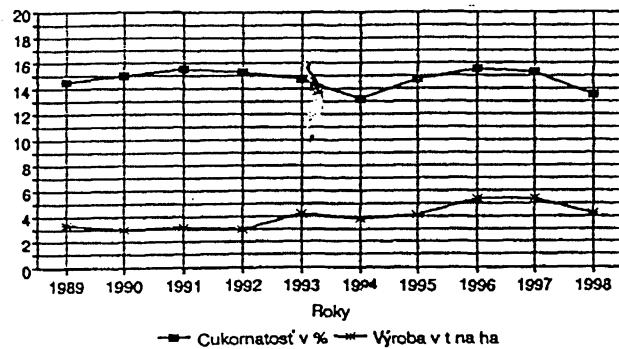

Kritickú situáciu a neúnosný vývoj v celej vertikále si začali uvedomovať všetci jej účastníci vrátane spotrebiteľov. Začali sa zvyšovať nároky na dovoz cukru, čo by znamenalo postupnú likvidáciu domácej výroby suroviny a následne aj cukru. Preto sa od roku 1995 začali uplatňovať nové prístupy pravovýrobcov, spracovateľov i ďalších orgánov pod vedením MP SR. Opatrenia neboli zbytočné a od roku 1995-96 nastala zmena k lepšiemu. V roku 1996 po dlhom období sa podarilo výraznejšie zvýšiť osevné

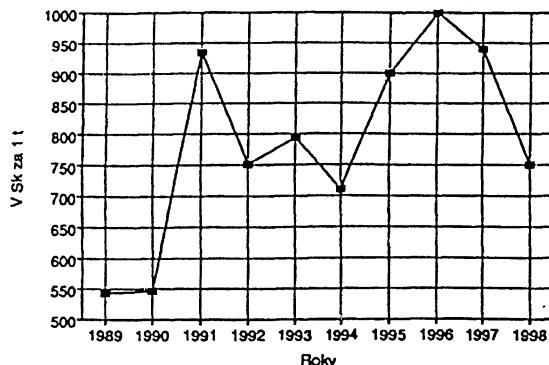
Graf 4 Vývoj sebestačnosti v cukre v rokoch 1989-1998 v SR
Graph 4 Development of sugar beet self-sufficiency in Slovakia in 1989-1998
(1) years

Graf 5 Priemerná nákupná cukornatosť a výroba cukru v rokoch 1989-1998
Graph 5 Mean purchasing sugar content and sugar production in 1989-1998
(1) sugar content, %, (2) sugar production, t/ha

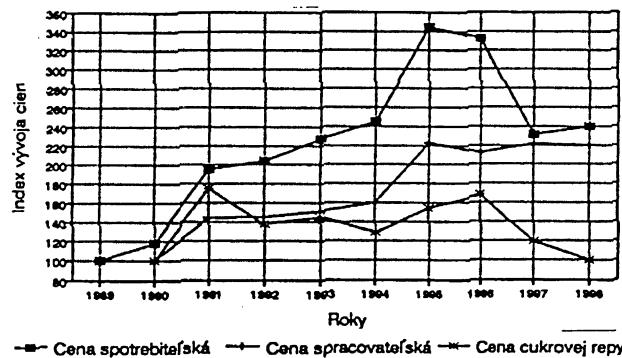

Graf 6 Vývoj nákupnej ceny za 1 t cukrovej repy v rokoch 1989-1998 v SR
Graph 6 Development of purchasing price per ton of sugar beet in Slovakia in 1989-1998
(1) in Slovak korunas per ton, (2) years

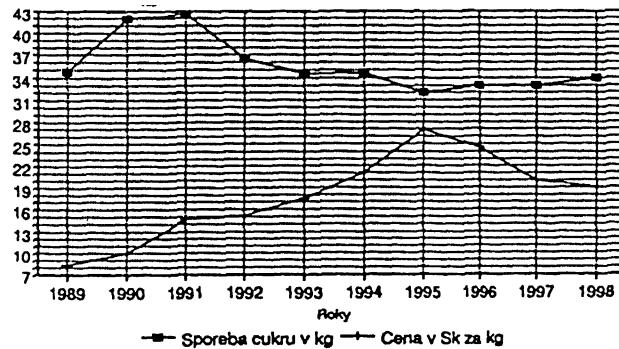

plochy (z 34,2 tis.ha v roku 1995 na 42,6 tis.ha v roku 1996) aj hektárové úrody (z 34,3 t.ha⁻¹ v roku 1995 na 41,96 t.ha⁻¹ v roku 1996) i cukornatosť (zo 14,7 na 15,5%), a tak sa vyrobil prvýkrát po dlhých rokoch prebytok 26 tis. ton bieleho cukru. Priaživý vývoj v repárstve i vo výrobe cukru pokračoval aj v roku 1997. V tomto roku osevné plochy cukrovej repy dosahovali 47 100 ha, s priemernou úrodou 40 t.ha⁻¹ a vyrabilo sa 40-45 tis. ton prebytku cukru. K týmto priaživým výsledkom nesporne prispelo aj počas-

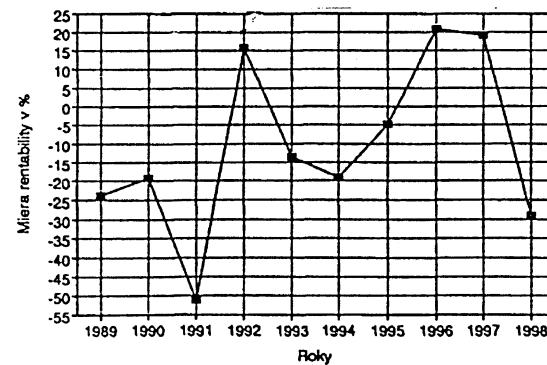
Graf 7 Index vývoja cien výrobkovej vertikálky (rok 1989 = 100)
Graph 7 Index of price development of product vertical (1989 = 100)
(1) price development index, (2) consumer price, (3) processing price, (4) sugar beet price

Graf 8 Vývoj spotreby cukru na 1 obyvateľa a spotrebiteľskej ceny v rokoch 1989-1998
Graph 8 Development of sugar consumption per capita and consumer price in 1989-1998
(1) sugar consumption in kg, (2) price in Slovak korunas per kg

Graf 9 Vývoj rentability výroby cukrovej repy v rokoch 1989-1998
Graph 9 Profitability development of sugar beet production in 1989-1998
(1) rate of profitability in %, (2) years

sie, najmä výdatné zrážky v letných mesiacoch. V hodnotenom období výnimco ne nepriaznivý bol rok 1998. Porasty cukrovej repy v letnom kritickom období trpeli veľkým vodným deficitom. V jesennom období počas zberu dlhotrvajúce a výdatné zrážky výrazne znížili cukornatosť, zvýšili sa náklady na zber a znížili sa tržby na 1 hektár, čím bola výroba cukrovej repy hlboko stratová. Výrazný pokles rentability je zrejmý aj z grafu 9. Výsledky posledných rokov okrem už spomínанého roku 1998 prinášajú nielen uspokojenie,

ale aj určité starosti a nové úlohy pre pravovýrobcov i spracovateľov. Na prvom mieste je úloha stabilizovať celú vertikálu, čo vyžaduje skoré uvedenie trhového poriadku do praxe a ďalej treba klásť veľký dôraz na kvalitatívnu stránku výroby a spracovania, ako aj na ekonomiku celej vertikály. Treba zosilniť aj colnú ochranu pred dovodom nelegálneho cukru, najmä zo susedných štátov.

V zmysle očakávaného trhového poriadku treba ustáliť plochy s požadovanými hektárovými úrodami i kvalitou pri príaznivých ekonomickejch parametroch, a tak sa dobre pripraviť na vstup do EÚ.

Súhrn

Ako vyplýva z analýzy vývojových tendencií, produkčných a ekonomickejch parametrov vertikály cukrová repa - cukor v SR, po hlbokej kríze od roku 1995 nasleduje príaznivý rozvoj, čo dokazuje zvyšovanie sebestačnosti cukru. Vzniká nová situácia, keď sa musí klásť väčší dôraz na kvalitatívnu stránku výroby, čo vyžaduje určité zníženie zberových plôch (priблиžne na 35 tis.ha) pri zvýšení hektárových úrod (43-45 t.ha⁻¹) s cukornatosťou 15,5-16,0%. Zásadnou požiadavkou bude colná ochrana nášho trhu, výroba konkurencieschopného cukru, ktorý sa bude zúžitkovávať doma a určité množstvo (prebytok) sa bude môcť aj exportovať. Naše

môžnosti a výsledky bude nutné zlaďať aj s požiadavkami EÚ, čo môže výraznou mierou prispieť k stabilizácii celého nášho poľnohospodárstva.

Klúčové slová: analýza, vertikála, export, stabilizácia, transformácia

Literatúra

- BAJČI, Pavol a kol. 1997. Repárska cukrovarnícka príručka. Slovenský spolok cukrovarníkov, Zväz pestovateľov cukrovej repy. Trnava : SPPK, KON-PRESS, 1997, 142 s. ISBN 80-967774-5-9
 ŠIMO, Dušan. 1996. Agrárny marketing. Nitra : VŠP, 1996. 181 s. ISBN 80-7137-265-X
 TÖRÖK, Ján. 1997. Marketingové prístupy pri riešení vertikály cukrová repa - cukor. In: Zborník z druhej vedeckej celoslovenskej repárskej konferencie. Bučany : SelektVŠU, 1997, s. 115-119.
 TÖRÖK, Ján. 1996. Marketingové reťazce pri cukrovej repe : Záverečná výskumná správa. Nitra : VŠP, 1996.
 VICEN, Michal. 1996. Úloha jedlých strukovín v procese reštrukturalizácie poľnohospodárskej výroby. In: Acta operativo-oeconomica, 51. Nitra : VŠP, 1996, s. 65-70. ISBN 80-7137-294-3

Kontaktná adresa:

doc.Ing. Ján Török, PhD.

Katedra manažmentu a marketingu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel.: 087/601160

Acta oeconomica et informatica 1

Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2000, s. 16-19

VPLYV PRACOVNEJ VYBAVENOSTI PODNIKOV NA PRODUKTIVITU PRÁCE INFLUENCE OF WORKING EQUIPMENT IN ENTERPRISES ON LABOUR PRODUCTIVITY

Michal VICEN

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

A study on the influence of selected factors of the structure of workers on labour productivity level as expressed by volume of outputs in Slovak korunas per worker per year points at the different effect of individual factors. The research included a set of 41 agricultural enterprises in Slovakia during the period of 1995 - 1998. The level of rewarding (monthly earnings) has the dominant positive influence, especially in manual workers. The negative effect on labour productivity was observed in the structure of workers (an increase in a number of manual workers per technic-economic worker). A share of men and women of different branches in total worker number was found to be indifferent with relation to labour productivity.

Key words: labour productivity, structure of workers, system of rewards, regress analysis

Produktivita živej práce predstavuje významný činiteľ, ktorý ovplyvňuje hospodárske výsledky každého podniku i celého národného hospodárstva. Poukazuje na účinnosť vynakladanej práce jednotlivcov i celých kolektívov. Priamo sa prenáma do výrobných nákladov, a tým sa odráža vo výslednom ekonomickom efekte výrobného procesu každého výrobku, podniku i celej spoločnosti.

Transformačný proces národného hospodárstva po zmene politickej situácie neobišiel ani poľnohospodárstvo. Uskutočnená liberalizácia cien spolu s ďalšími ekonomickými opatreniami spôsobili značné problémy vo fungovaní celého poľnohospodársko-

potravinárskeho komplexu (Bielik, 1995). V dôsledku zníženia objemu výroby, zmeny vlastníckych vzťahov, transformácie poľnohospodárskych podnikov a ďalších vnútorných i vonkajších faktorov radikálne klesol počet pracovníkov v poľnohospodárstve na Slovensku (z 360 tisíc v roku 1989 na cca 99 tisíc v súčasnosti). Výrazné zníženie počtu pracovných síl v poľnohospodárskej pravovýrobe hodnotí Šajbidorová (1997) ako pozitívny pravok odstraňovania agrárnej prezamestnanosti. Posledné obdobie však už charakterizuje stabilizácia počtu pracovníkov v slovenskom poľnohospodárstve.